

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/biografie/1918-1939/kadra/a-c/feliks-jozef-ankerstein/50450,Feliks-Ankerstein.html>
2023-09-23, 18:30



mjr piech. Ankerstein Feliks Józef Urodzony 15 XI 1897 (CAW), 20 XI 1897 (R.O. 1932) lub 15 X 1898 (IPMS) we wsi Piaski, pow. Będzin. Syn Feliksa, nauczyciela, i Janiny z Jankowskich. Nauki pobierał w 7-klasowej Szkole Handlowej w Będzinie, gdzie do 1914 ukończył 6 klas, wykształcenie uzupełnił po wojnie, uzyskując maturę w gimnazjum przyrodniczo-matematycznym. Następnie studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim (2 semestry).

Do Legionów Polskich wstąpił 1 IX 1914, służył w 1 p.p. (4 komp.) I Brygady. Według materiałów z IPMS: od 1 IX 1914 do 1 I 1915 służył w baonie uzup. kpt. L. Berbeckiego, następnie w 1 p.p. Legionów (III baon) do 22 VIII 1915. Ranny w bitwie pod Raszną był leczony w szpitalu w Kamieńsku i Pleszczanach. 3 III 1916 powrócił do 1 p.p. Leg. jako sekcyjny w 2 komp. por. Sas-Kulczyckiego. 17 X 1916 został mianowany kpr. Od stycznia 1917 do 15 VII 1917 przebywał w szkole oficerskiej 1 p. Legionów Polskich. W lipcu 1917 z powodu odmowy złożenia przysięgi był internowany w Szczypiornie. Po wydostaniu się z obozu przeszedł do pracy w POW jako oficer, pełniąc funkcję komendanta Obwodu Ząbkowice (do 1 XI 1918). Następnie do początku marca 1919 jako oficer Milicji Ludowej był zcą komendanta Okręgu Dąbrowskiego.

1 III 1919 został przyjęty do WP (Dekret L. 42882 z 20 XII 1919; Dz. Rozk. Wojsk. Nr 99/19). Jako pchor. służył od 4 III do 30 VI 1919 w 1 DP Litewsko-Białoruskiej, gdzie dowodził komp. i skąd przeniesiony został do Białostockiego Pułku Strzelców (późniejszy 79 p.p.) jako dca komp. i adiutant baonu. W tej jednostce przeszedł całą kampanię bolszewicką. Był dwukrotnie ranny - 16 IV 1919 pod Baranowiczami i 29 VI 1919 pod Ordą. 1 I 1920 został awansowany do stopnia ppor., a 1 IV 1920 - por.

Od 26 X 1920 brał udział w walkach na Górnym Śląsku w Służbie Ochrony Plebiscytu przygotowującej pow. tarnogórski do powstania. Był organizatorem i dca podgrupy „Butrym” (ps. Ankersteina) i 8 Pułku Tarnogórskiego do lipca 1921. Po wybuchu III powstania na początku maja 1921 na czele oddziałów opanował Tarnowskie Góry, rozbrajając Niemców na terenie powiatu. Zajął Olesno (Rosenberg) i Gorzów (Kreuzburg). Za walki na Śląsku dostał Order Virtuti Militari V kl., a także Krzyż na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi I kl.

W 1921 zweryfikowany w stopniu por. ze starsz. od 1919. Po wojnie służył kolejno w 79 p.p. jako dca komp. i w/z dca baonu (20 VIII 1921-25 IX 1922). Od 26 IX 1922 służył w 20 DP jako pierwszy oficer sztabu. 30 X został odkomenderowany do V Oddz. S Gen. - Referat „A - I” jako oficer do zleceń specjalnych. Od 25 VI 1923 pracował w Komendzie Obozu Warownego Wilno na stanowisku referenta oświatowego, a także pierwszego, a potem

drugiego oficera Sztabu. W Wilnie przebywał do czerwca 1926. Został awansowany do stopnia kpt. (ze starsz. od 15 VIII 1924; rozk. Oddz.V, L. 41000/A. 1124 z 1 XII 1924).

Z chwilą odejścia Feliksa Ankersteina z Obozu Warownego Wilno jego dca, gen. bryg. Olgierd Pożerski, w rozkazie Dowództwa Obozu Warownego i Komendy Garnizonu Wilno umieścił pochwałę: „II oficer Sztabu D.O.W. kpt. Feliks Ankerstein odszedł na własną prośbę do KOP po 3 letnim sprawowaniu funkcji. W przeciągu tego czasu kpt. Ankerstein pracował na stanowisku etatowego oficera SGen. w dziedzinie organizacyjnej i materiałowej - przy czym dzięki swym wybitnym zdolnościom kierowniczym, inicjatywie i ambicji twórczej pracy, osiągnął bardzo dobre rezultaty pracy, przyczyniając się w znacznej mierze do zorganizowania obrony Obszaru Warownego”.

Odejście do KOP oznaczało objęcie dowództwa 23 baonu w 6 Brygadzie KOP (do września 1928). 16 IX 1928 przeszedł do Dowództwa KOP, gdzie kierował Referatem Wychowania Fizycznego. W październiku 1929 został skierowany do Oddz. II SG na stanowisko referenta, a następnie kierownika Referatu. Stamtąd przeszedł do Eksp. Nr 2 w Warszawie, której zadaniem było przygotowanie dywersji i sabotażu w kierunku wschodnim i zachodnim, organizowanie ośrodków walki dywersyjnej w Polsce, państwach wrogich, a także neutralnych. Penetrowano przede wszystkim pod tym kątem środowiska polonijne za granicą. Prowadzono też działalność wyw. W ramach Eksp. Nr 2 istniały grupy, np. XI (społeczno-polityczna), XII (kraje bałtyckie), XIII (Rosja), XV (Niemcy i państwa zachodnie). Kierownikiem grupy XV po kpt. Edmundzie Charaszkiwiczu został Feliks Ankerstein i prowadził ją do 1934, kiedy zastąpił go kpt. Wojciech Lipiński. W międzyczasie jako wykładowca prowadził zajęcia na VIII kursie inf.-wyw. Oddz. II SG (1932), w 1933 sam powołany został na XXI kurs unifikacyjno-doskonalający dla kapitanów w CWPiech. w Rembertowie (10 I -25 IV 1933). Komendant Centrum, płk B. Olbrycht, wydał o nim następującą opinię: „Pracował na kursie bardzo wytrwale i zupełnie samodzielnie. Mimo dłuższego przebywania poza linią osiągnął na ogół dobre rezultaty”.

Po 1934 zajmował stanowisko kierownika Referatu Terenowego Eksp. Nr 2 w Warszawie, a od 1937 kierownika Referatu „A”, przemianowanego na „Zachód”, Eksp. Nr 2, używał ps. „Malski”. Wywiad Eksp. Nr 2 prowadził działalność na terenie Niemiec, Gdańska, Czechosłowacji i Litwy. W 1935 Feliks Ankerstein wraz z kpt. Edmundem Charaszkiwiczem, szefem Eksp. Nr 2, zorganizowali konspiracyjną „Grupę Zygmunt” na terenie WM Gdańska. Jej dziełem była słynna obrona Poczty Gdańskiej we wrześniu 1939. W 1936 z inicjatywy Feliksa Ankersteina w ramach „akcji mazurskiej” zarejestrowano w Działdowie „Związek Mazurów”.

Ankerstein był współzałożycielem konspiracyjnej organizacji „Komitet Siedmiu”, „K-7” (17 IX 1935), w której został kierownikiem sekcji technicznej. Kierownictwo organizacji składało się z pracowników MSZ i Eksp. Nr 2 (oprócz Feliksa Ankersteina kpt. Charaszkiwicz, kpt. Wojciech Lipiński z Eksp. Nr 2). Organizacja nastawiona była na pozyskiwanie młodzieży polonijnej z krajów ościennych i przygotowanie jej pod względem dywersyjnym na wypadek wojny. Poprzednikiem „K-7” było „Pogotowie Młodych Polaków Zagranicą” (17 III 1935),

której założenia jako organizacji ściśle konspiracyjnej i nielegalnej opracował Feliks Ankerstein. Uchodził on za wybitnego specjalistę od działań dywersyjnych od czasu powstań śląskich i był czołową postacią organizującą podwaliny pod takie działania we wspomnianych już strukturach konspiracyjnych. Zostało to wykorzystane podczas przygotowywania a następnie wykonania w 1938 dwóch operacji specjalnych. Pierwszą z nich było zajmowanie Zaolzia, podczas którego zostały wykorzystane elementy „K-7” i którego, już jako mjr piech. (awans 19 III 1938), Feliks Ankerstein był kierownikiem w terenie do 24 IX 1938, kiedy przekazał dowodzenie, zgodnie z wcześniejszym planem, ppłk. Ludwikowi Zychowi, szefowi Sztabu Straży Granicznej. Feliks Ankerstein został jego zcą i dcą Oddziałów Bojowych. Po zakończeniu akcji zaolziańskiej, 7 X 1938 na rozkaz szefa SG, gen. Stachewicza, podjęto przygotowania do akcji dywersyjnej na Rusi Zakarpackiej o krypt. „Łom”. Jej dcą w terenie - w tym podgrup „Rozłucz”, „Nowy”, „Adam” - został Feliks Ankerstein. Swoją siedzibę miał w Rozłuczu koło Turki (z Warszawy akcją kierował mjr Charaszkiewicz). W przygotowaniach do działania Ankerstein oparł się na oficerach Oddz. II, w tym kpt. Janie Mielczarskim (ps. „Boniecki”), który został jego zcą. 19 X Feliks Ankerstein otrzymał od szefa SG rozkaz prowadzenia akcji dywersyjnej, którą kierował do 5 XI 1938, kiedy z rozkazu mjr. Charaszkiewicza przystąpiono do jej reorganizacji, co zostało poparte rozkazem z 8 XI podpisanym przez drugiego zcę szefa Oddz. II, płk. Jana Ciastonia. Poleciał on przekazanie w tej fazie działań dowództwa obozu w Rozłuczu kpt. Mielczarskiemu, a nad oddziałami dywersyjnymi kpt. Władysławowi Nowożeniukowi. 10 XI Feliks Ankerstein wydał rozkaz organizacyjny nr 1 określający zadania poszczególnych oddziałów. 18 XI nowe miejsce dowodzenia operacją zostało przeniesione do Lwowa, co wiązało się z podporządkowaniem jej dcy OK VI (Lwów), gen. Władysławowi Langnerowi. Ponieważ strona węgierska przerwała analogiczną akcję, akcja „Łom” została zakończona 25 XI 1938.

W opinii bezpośredniego i długoletniego zwierzchnika Feliksa Ankersteina, mjr. Charaszkiewicza, wystawionej 25 VII 1938 w uzasadnieniu wniosku o odznaczenie go Złotym Krzyżem Zasługi za „zasługi w dziedzinie organizacji prac społecznych”, zostało napisane: „jako długoletni kier. Ref. w Sztabie Głównym, wykazuje cechy kierownicze, dużą inicjatywę w planowaniu prac oraz wybitne zdolności koncepcyjne. W stopniu wybitnym przyczynił się do zorganizowania nowych dziedzin pracy w zakresie obronnym oraz do ich organizacyjnego rozwoju. Wykazał duże zasługi w pracach specjalnych na odcinku społecznym. Poufność tematu tych prac nie pozwala mi na bliższe uzasadnienie”.

Kolejnym zadaniem wykonywanym przez Feliksa Ankersteina było organizowanie siatek dywersji pozafrontowej, które miały prowadzić dywersję, sabotaż i wywiad na terenach zajętych przez Niemców po wybuchu wojny. Znalazło to też wyraz w staraniach podjętych przez Eksp. Nr 2 na terenie byłej Czechosłowacji. Aktywność w tym zakresie przejawiał również Feliks Ankerstein, który w lipcu 1939 przebywał na terenie Protektoratu. Zainteresowanie wywoływała także Słowacja, na terenie której w czerwcu Eksp. Nr 2 przystąpiła do budowy własnej sieci dywersyjnej. Feliks Ankerstein wysłał w tym celu na Słowację por. rez. Wacława Czarskiego, który miał stworzyć sieć w oparciu o propolskich

zwolenników Karola Sidora. W zamiarach Eksp. Nr 2 było stworzenie sieci sabotażowo-dywersyjnej głównie na terenie Spisza i Orawy. Dla nadzorowania tych działań została utworzona w Nowym Targu specjalna plac. kierowana przez Witolda Waligórskiego. Głównym zadaniem, dla którego powstała, było zniszczenie strategicznie ważnych mostów drogowych i kolejowych na rzece Wag, które prowadziły w kierunku Polski.

We wrześniu 1939 Feliks Ankerstein pozostawał w Eksp. Nr 2 (Dywersja) jako kierownik SR „A” (dywersja zachód.). Akcja dywersji pozafrontowej przyniosła we wrześniu 1939 niewielkie rezultaty. Kierujący nią mjr Charaszkiwicz pozostawił początkowo grupę oficerów Ekspozytury Nr 2 w Warszawie (m.p. Saska Kępa) wraz z Feliksem Ankersteinem. Według pierwotnych planów grupa Ankersteina miała pozostać w stolicy dla prowadzenia tam prac organizacyjno-dywersyjnych na wypadek przewidywanego zajęcia Warszawy przez Niemców. Dokooptowany do tej grupy kpt. Wojciech Lipiński otrzymał zadanie współdziałania z gen. S. Bałachowiczem, ułatwianie mu organizowania oddziałów partyzanckich. 8 IX Ankerstein wysłał do Dowództwa Obrony Warszawy kpt. Wincentego Medyńskiego celem nawiązania łączności i oddania swej grupy do dyspozycji. Szef Sztabu Dowództwa Obrony, płk Tadeusz Tomaszewski, oświadczył, że grupa Feliksa Ankersteina nie jest mu potrzebna. W związku z tym grupa wyjechała w kierunku Brześcia, do którego przybyła 9 IX, dołączając do reszty ekipy mjr. Charaszkiwicza. W nocy 9/10 IX część Eksp. Nr 2 pod dowództwem mjr. Jana Zagłoby-Mazurkiwicza wyjechała do Buska, gdzie nastąpił jej podział na dwie części dowodzone przez Ankersteina i Zagłobę-Mazurkiwicza. W Busku nastąpiło spalenie kancelarii Eksp. Nr 2. Grupa Feliksa Ankersteina miała udać się w kierunku północnym w celu prowadzenia tam dywersji, co jednak nie zostało wprowadzone w życie i po kilkudniowym pobycie w Busku nastąpiła dalsza ewakuacja na południe w składzie drugiego rzutu Oddz. II pod dowództwem płk. dypl. Jana Ciastonia. Ostatnim miejscem postoju w Polsce była Bereza Górna, skąd wydzielona grupa Feliksa Ankersteina skierowała się w kierunku granicy rumuńskiej z zadaniem zorganizowania się do powrotu do kraju. Wiązało się to z rozkazem szefa Oddz. II Szt.NW, płk. dypl. Józefa Mariana Smoleńskiego, z 17 IX, mówiącym o wysłaniu kilku oficerów z ludźmi na tereny okupowane, celem zorganizowania tam prac wojskowych. Jedną z grup (11 osób) dowodził Feliks Ankerstein, dwie pozostałe to dowodzona przez mjr. Jana Mazurkiwicza (14 osób) i kpt. Kamila Munkiewicza (5 osób). Po stwierdzeniu niemożności przejścia na teren okupacji sowieckiej, grupy Ankersteina i Mazurkiwicza wycofały się - pierwsza do Rumunii, druga na Węgry. Trzecia grupa miała utrzymać się w terenie

Po znalezieniu się w Rumunii, której granicę grupa Feliksa Ankersteina przekroczyła 18 IX w Kutach, Ankerstein pozostawał w kontakcie z mjr. Charaszkiwiczem, wchodząc w skład 5-osobowej grupy kierowniczej. W opinii szefa Oddz. II Szt.NW, płk. dypl. Mariana Józefa Smoleńskiego, z listopada 1939 Ankerstein przedstawiony został jako: „Inteligentny, jednak o niezbyt szerokim horyzoncie umysłowym. Oficer o ładnej przeszłości (Virtuti Militari, K.N. z Mieczami), zbytnio jednak obecnie ulega wpływom swojej żony, która odciąga go od każdej roboty, grożącej niebezpieczeństwem. Zgłosił zamiar pójścia do kraju dla organizacji tam pracy i może być jako kierownik okręgu wykorzystany, bowiem ma duże

doświadczenie w pracy organizacji i dywersji”.

Aktywność Feliksa Ankersteina na terenie Rumunii trudna jest do jednoznacznego zakwalifikowania. Początkowo proponowany był na stanowisko referenta werbunkowego w aparacie łączności Eksp. „R”, którym kierował doskonale mu znany z Eksp. Nr 2 mjr Włodzimierz Dąbrowski. W meldunku mjr. Gurbskiego z 11 XI 1939 określony został jako „kierownik rumuńskiej placówki łączności z krajem z m.p. Bukareszt”, wiadomo też, że używał tam ps. „Szczęśny”. Utrzymywanie ścisłego kontaktu z krajem znajduje potwierdzenie w wyprawie podjętej na początku 1940 do Polski przez Węgry. Feliks Ankerstein dotarł wówczas do Krakowa, gdzie m.in. przeprowadził 3-dniowe szkolenie w zakresie dywersji dla członków Organizacji Orła Białego. W Rumunii otrzymał zadanie rozpoznania i wykorzystania organizacyjnie emisariuszy gen. Januszajtisa; por. Jerzego Klimkowskiego i inż. Stefana de Rosco Bogdanowicza. Feliks Ankerstein miał też poprzeć wyprawę do Polski rtm. Karola Szczeniowskiego, którego wysłała organizacja związana z sanatoriami (Organizacja Pracy na Kraj). Z wdrożonego w tej sprawie śledztwa wynikało iż „Szczęśny” (Ankerstein) uzgodnił tę wyprawę z mjr. Włodzimierzem Dąbrowskim (ps. „Zawada”) i wysłał rtm. Szczeniowskiego do Czerniowiec celem przerzucenia przez granicę (przez plac. „Zaremba” w Czerniowcach).

Stale podejrzewany o powiązania z sanacją - żonę jego określano jako kurierkę i propagatorkę opozycji na terenie Anglii (dane kw. Oddz. II) - Feliks Ankerstein w nieznanych okolicznościach został odsunięty od pracy w Eksp. „R” i wyjechał najpierw do Francji, następnie, 25 VI 1940, został ewakuowany do Wielkiej Brytanii. Do sierpnia 1940 przebywał w obozie w Crawford, skąd skierowany został do 3 BKStrz., gdzie służył do 1 I 1942 jako dca komp., pierwszy zca dcy VIII baonu. Niewątpliwie z powodów politycznych odsunięty został na „boczny tor”, przebył jako kursant kurs etapowo-poborowy w Kirkcaldy (1 I-30 III 1942), następnie blisko 2 lata jako kierownik magazynu w Centrum Zaopatrzenia Materiałowego I Korpusu (Rozk. I Korp. I.dz. 9008, Pers 42). 2 III 1942 przeniesiony do CWZW (OPOZW) jako referent w Sekcji Bezpieczeństwa (Szt. NW I.dz. 622 Pers. 44).

12 V 1944 został odkomenderowany jako kursant na V kurs unitarny w Burntisland, 2 XI 1944 przeniesiono go z CWZW do OPOZW - drugi rzut Insp. - jako p.o. zcy szefa SR Bezpieczeństwa. Od 24 VII 1946 kierownik Referatu Bezpieczeństwa i Policji w Inspektoracie dla Spraw Cywilnych. 9 IX 1946 zaciągnął się do PKPR, skąd został zwolniony 8 IX 1948. Po wojnie pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii, zmarł w końcu stycznia w 1955, pochowany 2 II 1955 na cm. St. Marys Kensal Rise w Londynie. Żonaty z Haliną Barbarą Jeszczyńską, która przebywała w Wielkiej Brytanii.

Odznaczenia:

Order Virtuti Militari V kl.,

Krzyż Niepodległości z Mieczami (1931),

Krzyż Walecznych - czterokrotnie.

Krzyż na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi I kl.,

Złoty Krzyż Zasługi,

Medal Wojska (1946),

Medal Pamiątkowy za Wojnę 1918-1921 (1928),

Medal 10-lecia Odzyskanej Niepodległości (1928),

Srebrnym Medal Waleczności II kl. (austr.; 1916),

Defence Medal (bryt.; 1946).

Opracował: **Tadeusz Dubicki, Andrzej Suchcitz**. Tekst ukazał się w: *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939-1945, Tom I, Warszawa 2009, s. 25-31.*